

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Кафедра філософії, історії і політології

ІСТОРІЯ УКРАЇНИ

Методичні вказівки для підготовки до семінарського заняття та самостійної роботи з теми: «Україна в період польсько-литовської колонізації (XIV-першої пол. XVII ст.)» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 073 «Менеджмент», 193 «Геодезія і землеустрій», 201 «Агрономія», 202 «Захист і карантин рослин», 203 «Садівництво та виноградарство», 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», 208 «Агроінженерія».

Одеса
2022

УДК 94(477) (083.13)

Автори-упорядники – викладачі кафедри філософії, історії і політології Одеського державного аграрного університету Федорова І. В., Мельник Ю. П.

Рецензенти:

доктор політичних наук, професор кафедри соціальної роботи Одеського національного університету імені І.І. Мечникова Л.М. Дунаєва

кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, історії і політології Одеського державного аграрного університету О.М. Чебан

Федорова І.В., Мельник Ю.П. Історія України: методичні вказівки для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи з теми: «Україна в період польсько-литовської колонізації (XIV-першої пол. XVII ст.)» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 073 «Менеджмент», 193 «Геодезія і землеустрій», 201 «Агрономія», 202 «Захист і карантин рослин», 203 «Садівництво та виноградарство», 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», 208 «Агроінженерія». Одеса: ОДАУ, 2022. 18 с.

Методичні вказівки з навчальної дисципліни «Історія України» розроблено для підготовки до семінарських занять та самостійної роботи з теми: «Україна в період польсько-литовської колонізації (XIV-першої пол. XVII ст.)» для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 073 «Менеджмент», 193 «Геодезія і землеустрій», 201 «Агрономія», 202 «Захист і карантин рослин», 203 «Садівництво та виноградарство», 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», 208 «Агроінженерія».

Методичний посібник складено з урахуванням вимог робочих програм першого (бакалаврського) рівня вищої освіти зазначених спеціальностей Одеського державного аграрного університету. Надано методичні рекомендації щодо самостійного вивчення зазначеної теми та методичні поради для підготовки до семінарського заняття. Рекомендовано теми рефератів, контрольні запитання для перевірки знань, розроблено творчі завдання, список рекомендованої літератури.

Рекомендовано до друку

Науково-методичною радою ОДАУ

Протокол № 5 від 11.04.2022 р.

Зміст

Передмова	4
План семінарського заняття	5
Питання для самоконтролю	5
Реферати до теми	5
Методичні рекомендації	5
Історичні джерела	10
Творчі завдання до теми	13
Література	15
Інформаційні ресурси	16

Передмова

**Мій краю прекрасний, розкішний, багатий!
Хто тебе не мучив? Якби розказати...
Т. Г. Шевченко.**

Історія України належить до обов'язкових дисциплін навчального плану першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальностей 051 «Економіка», 071 «Облік і оподаткування», 073 «Менеджмент», 193 «Геодезія і землеустрій», 201 «Агрономія», 202 «Захист і карантин рослин», 203 «Садівництво та виноградарство», 204 «Технологія виробництва і переробки продукції тваринництва», 208 «Агроінженерія». Її викладання передуює вивченню інших суспільно-гуманітарних дисциплін, філософії, політології, соціології. Вивчення історії України є однією з найважливіших умов підготовки високо професійного, духовно зрілого фахівця. Історія України відображає не лише суспільно-політичні та соціально-економічні процеси й етапи боротьби за свободу і незалежність, вона відображає роль самого українського народу у здобутті національного відродження, у розбудові суверенної, незалежної, демократичної, соціальної, правової держави. Метою вивчення теми «Україна в період польсько-литовської колонізації (XIV-першої пол. XVII ст.)» є: розуміння та вивчення здобувачами вищої освіти історії виникнення й формування українського народу та української державності, утвердження національної самобутності, висвітлення історико-політичного, економічного й культурного процесів в Україні на певних етапах історичного розвитку. виховувати національно-патріотичні почуття, почуття гідності та любові до свого народу, держави; відповідальне ставлення до прийняття рішень; шанобливе ставлення до думки іншої людини; надати можливість здобувачам застосовувати знання, отримані під час роботи з додатковою літературою; орієнтувати здобувачів вищої освіти на перспективи просування у вивченні подальшого матеріалу; вдосконалювати вміння працювати в команді, висловлювати власну думку, аналізувати історичний матеріал, робити висновки.

План семінарського заняття

1. Україна під владою Великого князівства Литовського.
2. Експансія Польщі в Україну. Загарбання Галичини. Етапи об'єднання Польщі та Литви в єдину державу.
3. Українські землі в складі Речі Посполитої: посилення феодального, національного та релігійного гноблення українського народу.

Питання для самоконтролю

1. Формування Великого князівства Литовського (XII -перша половина XIV ст.).
2. Політика Гедиміна та Ольгерда. Становище руської мови і православної релігії.
3. Кревська унія (1385 р.), посилення влади литовських феодалів. Грюнвальдська битва.
4. Загарбання Польщею Галичини та Західного Поділля.

Реферати до теми

1. Боротьба Польського королівства та Великого князівства Литовського за українські землі у другій половині XIV ст.
2. Велике князівство Литовське та Московське князівство у XV-першій половині XVI ст.
3. Демографічні зрушення в українських землях у XIV-XVI ст.
4. Формування української шляхти.

Методичні рекомендації

При вивченні **першого питання** здобувачі вищої освіти повинні знати, що Литовське князівство утворилося в XIII ст. В XIV ст. значна частина Русі (з 1362 р. і Київ) перейшла під владу Великого князівства Литовського, у складі якого руські землі склали 9/10 території. Таке стрімке зростання Литви за рахунок східнослов'янських земель здається парадоксом і, безумовно, потребує пояснення. То ж розглянемо причини цього явища.

Причини швидкого підпорядкування Литвою Руських земель

- ❖ Руські землі були ослаблені золотоординською навалою, що поклало початок просуванню литовців у землі Русі і сприяло їх політичному успіху.

- ❖ Українське населення віддавало перевагу Литві перед Ордою, і в більшості випадків місцеві князі й боярство добровільно визнавали владу Литви. Науковці кваліфікують просування Литви в українській землі не як завоювання, а як «мирне приєднання» та «тиху експансію».
- ❖ Успішним діям Литви сприяло ослаблення Орди та її розкол на ворогуючі клани внаслідок феодалських усобиць у др. пол. XIV ст.

Литовські князі, щоб забезпечити управління величезними завойованими територіями, майже не втручалися у життя українських земель. «Старого не змінюємо, а нового не запроваджуємо» - таким був принцип їх правління.

Далі необхідно ознайомитись з адміністративним-територіальним устроєм українських земель. Як відомо, Литва не змінила адміністративно-територіального устрою українських земель. На чолі удільних князівств замість Рюриковичів були поставлені переважно представники литовської династії. Так, сину Ольгерда Володимиру дісталось Київське князівство та Переяславщина, другому сину Дмитру - Чернігівське Новгород Сіверське князівство, старшому сину Дмитру - Брянське й Трубчевське, племіннику Патрицію - Стародубське. Інші племінники князі Коріятовичі одержали Поділля. У невеликих князівствах влада належала місцевим українським князям. Усі удільні кирзі перебували у васальній залежності від великого литовського князя, несли військову службу та сплачували данину.

Литва потрапила під великий культурний вплив своїх слов'янських підданих – литовські князі прийняли православну віру, вживали староруську мову, склали закони на основі «Руської правди».

З приходом Литви провідну роль в українських землях почало відігравати Київське князівство, де збереглися традиції руської державності: київські князі литовського походження, спираючись на руську знать, наполегливо прагнули до утвердження автономії своїх володінь. Вони мали титул «з Божої ласки князів Київських», карбували власну монету, вели самостійну зовнішню політику. Розширилася територія Київського князівства, зросли його авторитет і вплив в українських землях. Щоб не допустити сепаратистських тенденцій Литовський уряд у другій половині XV ст. взяв курс на ліквідацію удільних князівств. Тому вони були перетворені на звичайні провінції (воєводства). У 1471 р. було ліквідоване Київське князівство.

У **другому питанні** здобувачі вищої освіти мають знати.

У 1340р. Між Польщею і Литвою розпочалася боротьба за українські землі. Вже в 1340р. польський король Казимир пішов походом на Галичину,

вогнем і мечем здобув м. Львів. Але не зумів його утримати. В 1349р. Казимир напав на Галичину вдруге, знову зайняв м. Львів і присвоїв собі титул «пана руської землі».

Захоплену українську землю польський уряд прагнув перетворити на свою провінцію: там було введено польське право і польська адміністративна система. На вищі посади призначалися польські феодали. Частина галицьких бояр задоволена одержаними привілеями почала співпрацювати з окупантами, але більшість не захотіла миритися з матеріальними і політичними втратами та емігрувала.

Проте, з кінця XV ст. ряд зовнішніх і внутрішніх обставин спонукали ці держави до об'єднання. У цьому об'єднанні історики виділяють два основних етапи – Кревська унія 1385р., яка започаткувала об'єднання Литви і Польщі, і Люблінська унія 1569 р., яка завершила їх об'єднання в одну державу – Річ Посполиту.

Здобувачі вищої освіти повинні пояснити причини, зміст та наслідки цих уній.

Кревська унія 1385 року

Причини унії

- ❖ Прагнення Литви і Польщі об'єднати зусилля перед небезпекою від могутнього Тевтонського ордену та від Московського князівства, авторитет його зростає.
- ❖ Поступки Великим князем литовським Ягайлом (1377-1392 рр.) союзникам з метою зміцнення свого становища.

Зміст унії

Це була шлюбна унія. Литовський князь Ягайло одружився з польською королевою Ядвігою і був проголошений польським королем. Унією передбачалося приєднання Великого князівства Литовського до Польщі. Проте, у результаті прагнення литовської верхівки до політичної Самостійності, Литва фактично залишилася окремою державою, влада в якій безпосередньо належала кузену Ягайла – князю Вітовту (1392-1430 рр.).

Наслідки унії

Позитивні - об'єднання зусиль двох держав допомогло розгромити Тевтонський орден і зупинити просування німців у слов'янські землі (битва при Грюнвальді 1410р.).

Негативні - посилювався вплив поляків в Україні, почалося насильницьке насадження католицизму. Польща прагнула повністю підкорити Велике князівство Литовське.

Люблінська унія 1569 року

Причини унії

Велике князівство Литовське поступово занепадало. Внаслідок Лівонської війни з Московщиною (1558-1583 рр.) воно опинилося на межі воєнної катастрофи і змушене було піти на поступки Польщі, яка настирливо добивалася Литви.

Зміст унії

Польща і Литва об'єдналася в одну державу, яка дістала назву Республіка» (пол. Rzeczpospolita, лит. Abiejų Tautų Respublika, біл. Рэч Паспалітая, ст.-укр. Рѣч Посполита) — у 1569 - 1795 роках монархічна федеративна держава Польського королівства і Великого князівства Литовського і Руського. Займала терени сучасних Польщі, України, Білорусі, Литви, Латвії, Молдови, південної Естонії та заходу Росії.

З єдиним королем, сеймом, грошовою системою, законами, католицизмом як державною релігією. Литовське князівство отримало статус автономії. Всі українські землі, що раніше належали Литві, переходили під владу безпосередньо Польщі.

Таким чином, у XIV ст. в силу, перш за все, об'єктивних причин українські землі втратили самостійність, власну державність і були розчленовані сусідніми державами.

Вивчаючи **третє питання** треба зазначити, що після Люблінської унії значно посилювався феодальний, національний та релігійний гніт українського народу. Так правовий режим Польщі поступово розповсюдився і на землі, де проживало українське населення. З 1563 року як у Польщі, так і в Литві православна шляхта формально одержала рівні права з католицькою.

Як відомо, більшість населення України, що проживала під владою Речі Посполитої, складало селянство, яке розподілялося за такими категоріями:

- тяглові селяни, які працювали на шляхтичів спершу 8-10 днів щорічно, потім 2-4 дні на тиждень, платили поденний податок, несли допоміжні повинності (у др. пол. XVI ст. поступово зникли);
- вільні ремісники, служиві селяни;
- чиншові селяни, які виплачували податок зерном, медом, хутром.

Другий Литовський статус 1566 р. дозволяв шляхтичам протягом 10 років розшукувати селян-втікачів. За третім Литовським статусом 1588 р.

термін розшуку продовжено до 20 років, а умови переходу від одного шляхтича до іншого були виписані такими вимогами, що на практиці не було реальним.

Феодалний гніт українського селянства значно посилювався після аграрної реформи 1557 р. під назвою «Устав на волоки».

Придатні до обробки землі поділили на окремі наділи площею у 19-22 га. Їх одержали в користування одна, рідше – дві чи три селянські родини, крім того, за рахунок селянських земель польська шляхта утворювала власні господарства, що називалися фільварками (у перекладі з німецького – хутір, ферма). Під фільварки відводилися кращі землі, а їх розвиток забезпечувався за рахунок панщини – примусової підневільної праці селян. Розгортання фільваркової системи зменшило селянські наділи, призвело до збільшення панщини, примусів і втрати селянами права переходу, що фактично означало закріпачення українського селянства.

Після Люблінської унії значно посилювався національний та релігійний гніт українського народу. Так, православним українцям заборонялося займати вищі державні посади; у містах православні українці усувалися від участі в самоуправлінні, українські ремісники і купці опинилися в гірших умовах, ніж польські (більші податки, заборона займатися певними ремеслами, обмеження торгівлі і т.д.). В установах панувала тільки польська мова та латина, як мова освіти, судочинства, діловодства.

Як відомо, у 1596 р. у Бресті була проголошена церковна унія — об'єднання православної церкви з католицькою, внаслідок чого утворилась нова — уніатська церква (греко-католицька). Уніатська церква зберігала слов'янську мову та православні обряди, але визнавала догмати католицької церкви і переходила під владу Папи римського, існування православної церкви в Речі Посполитій було заборонено. Проти церковної унії виступили народні маси, частина української знаті, братства (громадські організації менш вигідних міщан, створені для захисту православної церкви). Це змусило Польщу в 1632 р. знову дозволити легальне існування православної церкви.

Висновки

Отже, у XIV ст., в силу, перш за все, об'єктивних причин, українські землі втратили самостійність, власну державність і були розчленовані сусідніми державами.

До Люблінської унії 1569 р. більшість українських земель перебувала в складі Великого князівства Литовського і Руського, яке давало змогу значною мірою зберегти українські державні і культурні традиції.

Люблінська унія з цим покінчила: з приходом Польщі в Україні різко загострилися соціально-економічні, релігійні, національні суперечності, православне населення почало зазнавати дискримінації.

Порушення прав і свобод українців з боку Польщі викликало опір місцевого населення. Першими на захист України виступили представники української знаті, серед якої найбільші заслуги має князь К. Островський. Та коли панівні верстви українського суспільства почали підпадати під польський вплив, ініціатива в національному житті перейшла до міщан, які об'єднувалися в братства, та до українського козацтва. Згодом саме козаки стали провідною силою національно-визвольної боротьби українського народу за незалежність.

Історичні джерела

З Литовської метрики (1552 – 1561 рр.)

Литовська метрика - це більш ніж 550 томів державної канцелярії Великого князівства Литовського, містить документи XIV-XVIII ст.

Запровадження фільварків (1557)

«Фільварки хочемо мати, щоб вони скрізь були заведені, причому якнайбільшого розміру, при кожних замках і дворах наших, крім тих, де б ґрунти погані або неродючі були, - такі (ґрунти) наказати людям (селянам) осаджувати, зоставивши на уряд у кожному полі по одній волоці, а урядову волоку огородник із своїм бидлом (худобою) обробити має, а за це (йому) морг (0,52 га-авт.) землі на огород, з чого лічби чинити і платити (він) не повинен. Уряд наш гумно під пильним наглядом повинен мати, щоб у ньому ні в чому шкоди не сталося, а збіжжя ужиття всякого повинен мати, на себе третій сніп, віддавши спочатку десятину і засіявши пашню нашу; а умолити всякого збіжжя наші ревізори в усіх гумах при дворах наших мають бути, і того доглядати і навчити щоб скрізь з повним вимолотом і без пилу збіжжя обмолочувалося. А продавання збіжжя гуманного має бути по лічбі прийняті по чому управитель положить, як продавав...»

- **Які форми визиску селян запроваджувалися у фільварках?**

З Литовського статуту

Литовські статuti – це зведення законів Литовської держави, що діяли й в українських землях. Було видано три Литовських статuti: «Старий» (1529р.), «Волинський» (1566р.) та «Новий» (1588р.), що діяв до 1840 р.

«... Хто додержує грецької віри і не перейшов в унію, той не може проживати в місті, міряти ліктем і квартою і бути прийняти у цех; не дозволяється проводити церковним обрядом тіло померлого, жителям міста добути води, через це виникають великі повози. Крім того, монахів, які не пристали до унії, уніати хапають по Ново грудку і по інших містах, розглядають на вільному шляху і заарештовують. З невинних людей незаконно стягують грошові суми. Коротко сказати: давно вже великі й нечувані утиски терпить наш руський народ як у Короні, так і в Великому князівстві Литовському».

- **Яких утисків зазнавало українське населення з боку шляхти?**

Історичні факти

Початок доби литовської політичної зверхності над Південною Руссю був покладений 1340 р., коло сини *Гедиміна Любарта* за князував на Волині й у Галичині.

Початок експансії Польщі на українські землі припадає на часи короля *Казимира Великого*.

У 1375 р. у Львові було засноване католицьке єпископство.

Остаточне захоплення Польщею Галичини відбулося у 1387 р. Після запровадження в руських провінціях польського права, польського адміністративного і й судового устрою, шляхетського самоуправління в Галичині було утворено три воєводства: Руське (з львівської, галицької, черемиської, Хомської та саніцької земель), Белзьке (з Буським повітом), Подільське (Західне Поділля).

Високо цінване магдебурзьке право у 1356 р. отримав Львів, 1374 р. - Кам'янець - Подільський, у 1432 р. Луцьк, і в 1497р. Київ, позбувшись, таким чином, втручань із боку королів та княжих урядників.

Чи знаєте Ви, що...

за деякими підрахунками втрати населення внаслідок нападів на Україну татар протягом XV-XVI ст. становлять як мінімум 2-2,5млн. вбитих і поранених;

уперше "государем усієї Русі" було названо Івана III у січні 1493р. в переговорах послів Івана III з великими князем литовським;

козацтво починає згадуватись у документах з кінця XV ст. (1489, 1491, та ін. роки); тюркськими за походженням с такі слова, як «козак», «отаман»,

«кіш», «курінь» тощо;

привілеї величезної більшості української знаті, що пізніше стали називатися польським словом "шляхта", впливали, передусім, із військової служби;

страта 1481 р. за наказом короля польського та литовського Казимира князів Михайла Олельковича та Івана Юрійовича назавжди перервала традицію князівського правління у Києві;

у 1632 р. на основі школи Київського Богоявленського братства Петро Могила створив колегіум, знаний як Києво - Могилянський. Звиникненням колегіуму за Києвом остаточно закріпилася роль провідного осередку національної культури, де готувалися найкращі інтелектуальні сили суспільства;

з ухваленням польським Сеймом у 1633 р. «Статей для заспокоєння руського народу» і обранням на ньому митрополитом визначного церковного-культурного діяча Петра Могили на українських землях оновилося духовна ієрархія, легалізувалося існування Православної церкви, релігійне питання втратило після цього свою гостроту;

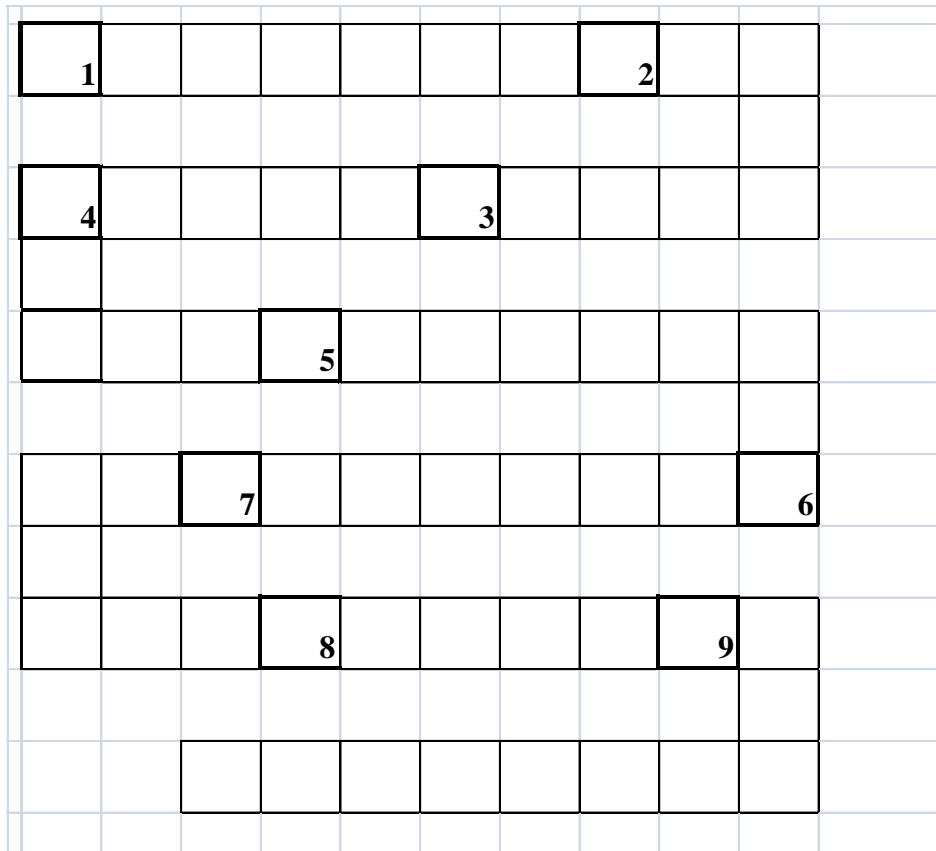
у XV-XVI ст., як і за часів Київської Русі, православ'я залишалося синонімом культури. Його роль в українському суспільстві зростала: за відсутності власної держави церква слугувала для українців єдиним інститутом вираження їх самобутності.

Творчі завдання до теми

Завдання 1. Впізнайте особу за описом.

1. "На початку свого князювання зіштовхнувся із опором своїй владі з боку невдоволених родичів, тому погодився на пропозицію поляків одружитися з королевою Ядвігою й стати польським королем. У 1386 р. охрестився за латинським обрядом, взявши ім'я Владислав, одружився з Ядвігою й став польським королем, прилучивши свої землі до Корони Польської".
2. "Був Великим князем литовським у 1392 - 1430 рр., втручався в справи Золотої Орди, брав участь у зміні ханів, брав участь у розгромі Тевтонського ордену під час Грюнвальдської битви. Ліквідував найбільші удільні князівства на території України, розширив межі Литовсько-руської держави до Чорного моря, проводив політику утиску православної церкви".
3. "Був обраний Великим князем литовським у 1432 р., підтримував унію Литви з Польщею, привілеєм від 1432 р. зрівняв в правах православних і католицьких феодалів. У 1440 р. був вбитий в результаті змови руських князів".
4. "Походив із одного з найбагатших князівських родів. Протягом життя обіймав різні високі державні посади - був брацлавським і вінницьким намісником, луцьким старостою, Великим гетьманом литовським. Прославився як полководець, підтримував розвиток церковно-культурного життя в Україні. З великими почесями похований в Києво-Печерській лаврі".
5. "У 70-х рр. XV ст. здобув у Кракові вчені ступені бакалавра і магістра. Згодом у Болоньї здобув ступінь доктора і викладав там астрономію та медицину. В 1481 р. став ректором цього університету. Протягом 1488 - 1494 рр. працював професором медицини Краківського університету, здобув титул "королівського лікаря"".

Завдання 2. Чайнворд (остання буква попереднього слова одночасно є першою у наступному, слова вписуються «змійкою»)

1. Українська земля, яка у 1387 р. остаточно відійшла до Польщі.
2. Самоврядування певної частини держави.
3. Литовський князь, який одружився з польською королевою.
4. Місто, у якому було укладено угоду між Ягайлом і Вітовтом у 1392 р.
5. Селище, поблизу якого в 1410 р. був розгромлений Тевтонський орден.
6. Українець, ректор Болонського університету.
7. Українське місто, яке у 1503 р. відійшло до Московії.
8. Князь Великого князівства Литовського у 1392 - 1430 рр.
9. Один із найвідоміших німецьких рицарських орденів.

Завдання 3. Робота з датами.

- 1) 1385 р.; 2) 1410 р.; 3) 1452 р.; 4) 1471 р.; 5) 1413 р.

Завдання 4. З якими подіями пов'язана ця фраза?

7 12 3 13 1 15 9 5 9 14 10 15 16 2 14 16 6 7 9
 11 14 9 4 9 5 9 14 10 4 4 9 8 12 7 9

Слова - ключі:

- 6 4 1 14 5 10 17 11 6 - частина Біблії про діяння Ісуса Христа
 3 4 1 8 15 12 5 1 2 17 9 - литовський князь у 1430 - 1432 рр.
 16 5 9 15 18 12 14 1 - країна, яка в XI - XII ст. загарбала Закарпаття
 7 1 5 11 3 13 15 1 13 - орган самоуправління міста

Завдання 5. Анаграма. Правильно прочитати слова та скласти з ними речення.

Л Х Ш Я А Т
Р А Ї К Н У А
Я І У Н
В Л Т И А
Щ А П О Ь Л

Література

Базова

1. Бойко О.Д. Історія України: підручник. Вид. 7, стер. Київ, 2018. 717 с.
2. Грушевський М.С. Ілюстрована історія України. Д. 2003р. с.134-236
3. Історія України: підручник / В. А. Качкан, В. М. Левандовський, О. Б. Величко; за ред. В. А. Качкана. 2-ге вид. Київ, 2018. 290 с.
4. Історія України: суспільство, культура, державність: навч. посіб. / П. В. Вербицька. Львів, 2019. 267 с.
5. Король В. Ю. Історія України : навч. посібн. Київ, 2008. 496 с.
6. Лановик Б. Д., Лазарович М.В. Історія України: навч. посібн. Київ, 2006. 598с.
7. Литвин В. М. Історія України: підручник. / відп. ред. Смолій В. Київ, 2013. 991 с.
8. Мітягін В. Ю. Усе. Історія України: довідник. / ред. Кульчицький С. Київ, 2010. 240 с.
9. Рибак І. В., Матвеев А.Ю. Історія України у проблемному викладі, в особах, термінах, назвах і поняттях : навч. посібник-коментар для студ. вищ. навч. закл. 2-ге вид., доп. Хмельницький, 2004. 143 с.
10. Світлична В. В. Історія України: навч. посібн. Київ, 2002. с.57-68
11. Хмарський В. М. Історія України: конспект лекцій. Одеса, 2019. 117 с.
URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/handle/123456789/29804>

Допоміжна

1. Аркас М. Історія України-Русі / упоряд. Роман Коваль. Репринтне видання. Київ, 2020. 392 с.
2. Бачинська О., Чухліб Т. Козацька Україна після зруйнування Запорозької Січі (1775-1905). Київ, 2021. 352 с.
3. Верстюк В. Соборність в українській суспільно-політичній думці та реальній політиці (до 100-річчя проголошення Акта Злуки). *Український історичний журнал*. 2019. № 1. С. 67-93.
4. Вирський Д. Річ Посполита про козаків (1560-і – початок 1650-х рр.) / НАН України. Інститут історії України. Київ, 2021. 288 с.

5. Хрестоматія з історії України: для здобувачів першого освіт. рівня «бакалавр» / упоряд. В. Полторак. Одеса, 2020. с. 36-48

Інформаційні ресурси

1. Інститут історії України НАН України URL: <http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe>
2. Історична веб-хрестоматія URL: http://geocities.com/ua_ukraine/ukrainerus.html
3. Наукова електронна бібліотека періодичних видань НАН України URL: <http://dspace.nbu.gov.ua>
4. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: http://irbis-nbu.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe
5. Бойко О. Д. Історія України: підручник. Київ, 2010. URL: <http://ellib.org.ua/books/files/history/hist3/index.html>
6. Литовська метрика. Т. 37: (1552-1561 рр.). Київ, 2011. URL: http://resource.history.org.ua/cgi-bin/eiu/history.exe?&I21DBN=ELIB&P21DBN=ELIB&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=elib_all&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=ID=&S21COLORTERMS=0&S21STR=0015292

Відповіді до творчих завдань

1. Впізнайте особу за описом:

1. Ягайло;
2. Вітовт;
3. Сигізмунд;
4. Костянтин Острозький;
5. Юрій Котермак (Дрогобич).

2. Чайнворд.

Г	А	Л	И	Ч	И	Н	А	В	Т	
										О
О	Л	Й	А	Г	Я	І	М	О	Н	
С										
Т	Р	О	Г	Р	Ю	Н	В	А	Л	
										Ь
Р	Е	Ч	И	Б	О	Г	О	Р	Д	
Н										
І	Г	І	В	І	Т	О	В	Т	Е	
										В
			Й	И	К	Ь	С	Н	О	Т

3. Робота з датами:

- 1) Підписання Кревської унії;
- 2) Грюнвальдська битва;
- 3) Волинське князівство втратило самостійність;
- 4) Київське князівство втратило самостійність;
- 5) Підписання Городельської унії.

4. Зашифрована фраза: МИ СТАРОГО НЕ РУЙНУЄМО І НОВОГО НЕ
ВВОДИМО

Слова - ключі: ЄВАНГЕЛІЄ, СВИДРИГАЙЛО, УГОРЩИНА, МАГІСТРАТ.

5. Анаграма:

ШЛЯХТА, УКРАЇНА, УНІЯ, ЛИТВА, ПОЛЬЩА